

ZGODOVINA, test 1.

Kaj proučuje zgodovina? Zgodovinske dogodke, pojave in procese.

Zgodovina je humanistična veda (poučuje človeka in njegovo življenje) in družboslovna veda

(proučuje človekovo življenje v družbi).

- **ZGODOVINA**; podatki
- **ZGODBA**; zgodovinski spomin na zgodovinske dogodke, pojave, osebnosti so zelo popačeni, vključujejo izmišljene dodatke. Zgodbe so se ohranjale z ustnih izročilom.
  - Brez poznavanja preteklosti ne bi mogli razumeti sedanjosti.
  - Človeška miselnost se spreminja počasi.
  - Dozorevanje zavesti o času.

Zgodovinar- je nepristranski sodnik, poskuša obnoviti dogodke, ki so se zgodili, in ob tem zasliši »priče« (zgodovinski viri). delo zgodovinarja: RAZISKOVANJE, PROUČEVANJE IN ARGUMENTIRANJE.

Vrste zgodovinskih virov

Sledove človekovega življenja in delovanja v preteklosti delimo da:

- ❖ **MATERIALNE ali TVARNE** zgodovinske vire (ostanke stavb, posode, orožje, kosti, nakita,...) Za prazgodovino so materialni viri edine priče človekovega delovanja in življenja. Materialne vire odkrivajo, izkopavajo in proučujejo ARHEOLOGI. Hranijo jih v muzejih. Raziskovalci v njih se imenujejo kustosi. Znani muzeji: Dolenjski muzej in muzej novejše zgodovine v Ljubljani. Bolj kot je oddaljeno obdobje, manj je ohranjenih virov.
- ❖ **PISNI VIRI** Pogoj za nastanek pisnih virov je iznajdba pisave sredi 4. tisočletja pr. Kr. Pisani so v različnih pisavah in jezikih. Pisne zgodovinske vire hranijo v ARHIVIH. osrednje slovenski arhiv je Arhiv Republike Slovenije, hrani gradivo iz vse države. Nastal je po 2.sv. vojni. prej so arhivsko gradivo zbirali muzeji in knjižnice. Arhiv na Grmskem gradu in Arhiv Ljubljana.
- ❖ **USTNO IZROČILO** (preden so iznašli pisavo). So zelo nezanesljivi, saj posameznih lahko vidi isti zgodovinski dogodek povsem drugače kot kdo drug. Več je posrednikov, manj je zanesljiv.
Poznamo vire in prve roke in iz druge roke.

Načini štetja let

- Grki; od prvih olimpskih iger leta **776 pr. Kr.**
- Rimljani; od ustanovitve Rima leta **753 pr. Kr.**
- Muslimani; od bega Mohameda pred preganjalci iz mesta Meka v mesto Medina leta **622**
- Judi; ko naj bi bil ustvarjen svet leta **3761 pr. Kr.**
- **Krščani; od rojstva Jezusa Kristusa, začetnika krščanske vere**

Periodizacija zgodovine (delitev zgodovine glede na čas)

- 1) Začetek s **prazgodovino ali pravekom** pred 2 milijonoma let. Trajala je do začetka razvoja prvih visokih civilizacij starega veka okoli leta 3500 pr. Kr.
- 2) Začetek **starega veka ali antike** od 3500 pr. Kr. do 476 (razpad zahodno rimskega cesarstva)
- 3) **Srednji vek** od 476 do 1492 (odkritje Amerike)
- 4) **Novi vek** od 1492 do 1918 (2. sv vojna)
- 5) **Sodobnost**

Clio -> zaščitnica zgodovine

Razvoj zgodovinske misli do konca srednjega veka

1) Prve visoke civilizacije:

- na stenah grobnic vladarjev, zapisi o njihovih junaških dejanjih
- v LETOPISE zapisovali pomembne dogodke in dejanja kraljev
- pomembne dokumente so hranili v tempeljskih knjižnicah
- ohranil se je arhiv administrativnega dopisovanja faraona Ehnatona iz Tel Amarne
- egipčanski zgodovinar Maneton; napisal Egipčansko zgodovino, ki se je ohranila v obliki navedkov ostalih piscev, izdelal je seznam faraonov, ki koristi še danes
- zgodovinski vir starih Judov je Biblija ali Sveto pismo (Nova zavez pomembna za proučevanje nastanka krščanstva, Stara pa obsega tudi poročila in pripovedi)

2) Stari Grki

- z obrobja grškega sveta izvirajo predstavniki grških zgodovinarjev, ki so zbrali pripovedke in mitološka izročila o nastanku rojstnih mest
- Herodot -> oče zgodovine iz 5. st. pr. Kr. napisal je Zgodbe v 9 knjigah, opisoval zgodovino grško-perzijskih vojn
- Tukid -> Peloponeška vojna (5. st. pr. Kr.), zgodovinske dokaze kritično opredelil
- Ksenofont -> Anabasis (5.-4. st. pr. Kr.), opisal zadnji del peloponeške vojne
- Polibij -> Obča zgodovina (2. st. pr. Kr.), objektivno in razumsko razlago zgodovine
- Plutarh -> Vzporedni življenjepisi (1.-2. st.), opisal življenja pomembnih osebnosti stare Grčije in Rima.

3) Rimljani

- Gaj Julij Cezar: rimski zgodovinar -> Galska vojska, opisal vojne z Grki, Germani in Briti. Napisal je še delo Državlanska vojska (vojna med

Rimljani).

- Najpomembnejša zgodovinarja sta bila:
- **Tit Livij**-> Rimska zgodovina (ni zanesljivo, saj temelji na ustnem izročilu)
- **Publij Korneli Tacit**-> Anali, Zgodovina in Germanija

4) Srednji vek

- Rimsko zgodovinarstvo se je ohranilo v okviru retorike (spretnost govorenja), a je bilo omejeno le na duhovništvo
- Zvrsti srednjeveškega zgodovinarstva so: zgodovinska poezija, zgodovine ljudstev, epi,..
- [Zgodovina Langobardov Pavla Diakona](#) (omenja prednike Slovencev v vzhodnih Alpah)
- biografije obsegajo življenje svetnikov, apostolov in trpljenja mučencev
- [Janez Vetrinjski](#) iz 14. stoletja je v Knjigi resničnih zgodb opisal zgodovino koroške in sosednjih dežel

Razvoj zgodovinske misli v novem veku in sodobnosti

❖ Humanizem in renesansa (odkrivanje lepot Antike, Grkov in Rimljanov)

- 16. stoletje, Oxford, prva stolica za antično rimsko zgodovino, imenovano po; Williamu Camdenu, napisal Zgodovino Elizabete (1615)
- [Enej Silvij Piccolomini](#), De situ Europae, pisal o slovenskih deželah, o ustoličevanju koroških vojvod
- [Hieronim Megiser](#), napisal zgodovino Koroške (1612), koroško je označil za nemško deželo
- [Žiga Herbstein](#), Moskovski zapisi(1549), opisal zgodovino in kulturo tedanje Rusije, izdelal njeno geografsko karto in jo med prvimi predstavil zahodu
- [Paolo Santonino](#), njegovi zapiski so dragoceni vir za preučevanje slovenske zgodovine ob koncu 15. stoletja.
- v 17. stoletju so Boga poimenovali kot stvarnika zakonov, svet pa se po teh zakonih razvija sam
- [Slava vojvodine kranjske](#), [Janez Vajkard Valvasor](#), opis cerkniškega jezera, v Nemščini

Začetki sodobnega zgodovinarstva v 18. stoletju

- **Voltaire Arouete**, (17. -18. stoletje), francoski razsvetljenski mislec, zahteval je da zgodovino proučujejo ločeno od cerkve, ter da se loči med preverjenimi dejstvi in izmišljeno pripovedjo
- **Anton Tomaž Linhart**, (18. stoletje), poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih

Slovanov, nacionalni koncept zgodovinopisja

Zgodovinopisje v 19., 20. in na začetku 21. stoletja

- **Leopold von Ranke** (18.-19. st.), nemški zgodovinopisec, kritične analize zgodovinskih virov
- **Karl Marx in Friederich Engels**, nauk o gibanju družbe, materialistična razlaga razvoja zgodovine
- **Fernand Braudel**, koncept strukturalne zgodovine
- 20. stoletje; **Eric Hobsbawm, Edwards Thompson in Eric Evans**, dopolnili so prvotno usmeritev k zgodovini delavskega gibanja in položaja delavskega razreda
- Tradicionalna struja (vzgojna in politična vzgoja)// več pogledov na neko stvar in vsak si ustvari svoje mnenje
- konec 20. stoletja, zgodovina vsakdanjega življenja

ČLOVEKOVI ZAČETKI

- Charles Darwin je leta 1859 v knjigi O izvoru, razložil nauk o nastajanju in spreminjanju vrst z naravnim izborom.
- Leta 1871 je objavil knjigo Izvor o človeku v njej razloži razvoj človeka iz njemu podobnih opic, kar dokazujejo ohranjeni fosili in ostanki.
- Podkrepijo se Darwinova spoznanja z novimi izsledki (s področja genetike in paleontologije, leta 2003)

NARAVNE IN GEOGRFSKE SPREMEMBE NA ZEMLJI

Kamena doba:

- o starejša- **PALEOLITIK**
- o srednja- **MEZOLITIK**
- o mlajša- **NEOLITIK**

kovinska doba:

- o bakrena
- o bronasta
- o železna: -starejša (**HALŠTATSKA**)
-mlajša (**LATENSKA**)

Nastanek in razvoj človeka sta povezana z naravnimi geografskimi spremembami

Kvartar- najmanjše geološko obdobje zgodovine zemlje.

*Deli se na ledeno dobo ali **PLEISTOCEN** in na **Holocen**.*

Človekovi začetki segajo v ledeno dobo. Človek se je moral v ledeni dobi privajati na hladna in topla obdobja. To obdobje človeške zgodovine se imenuje **PALEOLITIK = STARA KAMENA DOBA**. Deli se na starejši, srednji in mlajši.

NASTANEK IN RAZVOJ ČLOVEKA

- človeška vrsta je izšla iz človečnjakov ali **hominidov**
- najstarejši znani fosili stari 7 mio let
- ljudje in opice imamo istega prednika

- zadnja živalska obleka pred nastankom človeka- **AVSTRALOPITEK** ali **JUŽNA OPICA (4,5-2,4)**
- roke so začeli uporabljati za prenašanje bremen in nabiranje hrane
- [lov, nabiralništvo](#)
- [izdelovali so orodja](#)
- sčasoma se razvijejo možgani, boljše sposobnosti in gibalne spretnosti**
- ustni del obraza se zmanjša to olajša sporazumevanje**

SPRETNI ČLOVEK

- iz človečnjakov v vzhodni Afriki se razvije **HOMO HABILIS (2,4-1,6)**
- uvrščamo ga med prave ljudi
- vzravnan hoja**
- manjša čeljust in zobje, podobne današnjemu človeku**
- [raziskave pokažejo, da je jedel RASTLINSKO in ŽIVALSKO hrano](#)
- [živali je lovil sam](#)
- jedel mrhovino
- izdeloval preprosto orodje (pestnjak)**
- sposobne je bil načrtovati, predvidevati, izdelati orodje
- v mislih si je lahko predstavljal orodje za različna dela (rezanje, strganje, drobljenje)
- sporazumeval s kretnjami in glasovi
- HORDE (skupnosti), tako si živeli prvi ljudje**

DELOVNI IN POKONČNI ČLOVEK

- HOMO ELGASTER** (delovni človek)(**1,9-1,6**)
- imel je večje možgane**
- daljše noge (omogočajo hojo na daljše razdalje)**
- iz njega se je razvil **HOMO ERECTUS** (pokončni človek)(**1,8-200.000**)
- najstarejši znani fosili so iz Afrike, stari okoli 1,8 mio let
- od tam se razširi v Evropo in Azijo
- živel je pred 200.000 leti
- imel je večjo prostornino možganov**
- krepi se razum**
- lepši izdelani pestenjaki**
- uporabljal je ogenj**
- [pekel meso](#)
- [izdelal prva bivališča](#)
- oblačil v živalske kože
- povezoval v horde
- prb. Pred 500.000 leti so izginjale sledi pokončnega človeka, v korist [starega mislečega človeka](#)
- ostanki lobanj kažejo prepet lastnosti obeh
- najbolj znane najdbe so iz J in V Afrike, Kitajske in Evrope

NEANDERTELEC (200.000-28.000)

- prilagodili so se življenju v zelo hladnem podnebju (konec ledene dobe pred 10.000 leti)
- živali so v obdobju zadnje poledenitve
- imeli so možne kosti in mišice**

- plosko čelo
- močne nadočasne loke
- velik nos
- prostornina možganov je bila enako kot pri sodobnemu človeku
- orodje se je izpopolnjevalo
- preživljal se je z lovom (na mamute in jamske medvede), ter nabiranjem užitnih rastlin
- živali je zvalil v past
- mrtve je pokopaval- to kaže na začetke verskih predstav o posmrtnem življenju
- ostanki ognjišč kažejo, da je prebival v jamah
- izdeloval je orodje in orožje- pritrnil ga je na toporišča
- uporabljal je kamnite sulične osti
- morda so se družine povezoval v rodove
-

ŽIVLJENJE V MALJŠEM PALEOLITIKU IN MEZOLITIKU

SODOBNI MISLEČI ČLOVEK (195.000 ->)

- HOMO SAPIENS SAPIENS**
- najstarejše fosilne najdbe najdene v Afriki
- v Evropo se je naselil pred 40 000 leti
- plosek obraz, brez štrlečih nadočesnih lokov
- visoko čelo
- velikost možganov taka kot danes
- imenujemo ga tudi kromanjonec po najdbišču Cro-Magnon v Franciji
- natančneje izdelano orodje
- raznovrstnejše orodje in orožje, ki ju uvrščamo v kulture aurignacien, solutreen ter magdalenien

ŽIVLJENJE V MLAJŠEM PALEOLITIKU

- življenje lahko primerjamo z življenjem sodobnih naravnih ljudstev
- ta so se obdržala zaradi prilagoditve okolja, osamitve ter podaljšanega počasnega preobražanja
- za bivališča so poleg: šotorov, previsov in jam uporabljali:
  - zemljanke
  - koče iz brun, vej, protja, mamutovih kosti
- niso bili stalno naseljeni, ker so se selili za živalmi
- sodobni človek mlajšega paleolitika se je preživljal z lovom in nabiralištvom
- lov olajša iznajdbe metala, kopja in loka
- ljudje mlajšega paleolitika so verjetno poznali družino
- več družin se je povezovalo v **rod ali klan** (1000 članov), več klanov pa v **pleme**
- člane rodu povezuje sorodstvo in skupno delo
- rodove in plemena so vodili starejši in izkušeni poglavarji
- pleme pa še svet rodovnih poglavarjev in plemenska skupščina odraslih mož
- značilna RODOVNO- PLEMENSKA DRUŽBENA UREDITEV
- STAREŠINE rešujejo spore, odrejajo delo, darujejo bogom
- hrano si razdelijo enakopravno
- vloga žensk je bila dokaj velika, čeprav v povezavi z materinstvom in plodnostjo
- za prednika in zavetnika rodu so izbrali ŽIVAL ali RASTLINO, ki jo imenujemo TOTEM
- verjeli so, da je totem skupni prednik članov klana

- na to spoznanje so več prepovedi in tabujev
- otroke so uvrščali v klane po materini strani- pravi oče ni bil znan
- totizem je imel tudi **VERSKI** pomen
- toteme so upodabljali v slikarstvu v jamah, izdelovali kipce
- otroci so bili deležnih opravil
- dečki so dobili majhen lok in nenevarne puščice
- lovci so jih jemali na krajše lovske pohode
- deklice so pomagale mamam nabirati hrano**
- z iniciacijskimi obredi so jih sprejeli v družbo odraslih, obredi so bili podobni kot pri Grmičarjih

MEZOLITIK

- pred 10 000 leti se začne mezolitik oz. SREDNJA KAMENA DOBA
- ledeniki so se počasi odmikali**
- izumrli so mamuti, dlakavi nosorogi, jamski medvedi**
- ljudje so se naselili ob rekah, morjih, visokogorju
- preživljali so se z lovom, nabiralništvom, ribolovom**
- izpopolnili so harpuno, trnek, mrežo
- po vodi so se prevažali čolni drevaki iz enega debla
- čolne so izdelovali iz lesenega ogrodja, prevlečenega s kožami
- izdelovali so nože, žetvene nože
- žensko so z njimi požele divje vrste pšenice, ječmena in druge užitne rastline**
- udomačili so 1. domačo žival- PSA

-

ZGODOVINA IN PRAZGODOVINA

- PRAZGODOVINA se začne s pojavom človeka**
- ta še ni znal pisati, ni poznal tesnejše družbene povezanosti, državne organiziranosti
- pojave si je razlagal z MITI
- ZGODOVINA se začne z nastankom PRVIH VISOKIH CIVILIZACIJ v 4. tisočletju pr. Kr.**
- Takrat so začeli ljudje za izdelavo orožja in orodja množično uporabljati KOVINE, ko so iznašli kolo, koledar in pisavo
- razvili so tesnejšo družbeno povezanost in državno organiziranost
- razvijati so začeli znanosti
- prek pisnih virov so spregovorili tedanje življenje in delovanje človeka

NEOLITSKA REVOLUCIJA (**zgodila v mlajši kameni dobi, -hitra nagla sprememba**)

PRVI POLJEDELCI

- neolitska revolucija se najprej zgodi na Bližnjem vzhodu 8. tisočletju pr. kr.
- Zmanjšala je količino padavin, št. prebivalcev se je povečalo
- narava ni ponujala dovolj hrane
- to območje je domovina divjih vrst **pšenice in ječmena**
- ljudje so začeli to dvoje gojiti v bližini bivališč
- poljedelstvo se je uveljavilo na območju Bližnjega vzhoda, ker so tam pogoji
- arheološko dokazano so tam **udomačili divje vrste ovac, koz, goveda, prašičev**
- te so načrtno gojili

- zagotovili so si stalen in zanesljiv vir mesa, sira, usnja
- največkrat so gojili žito in živali- **MEŠANO KMETIJSTVO**

V NEOLITSKI VASI

- prvi poljedelci so morali najprej posekati drevje in grmovje, požgati suh les
- polje so prekopali z **motikami**
- posejali so žito
- POŽIGALNIŠTVO - oblika motičnega poljedelstva**
- njive niso bile stalne- po nekaj letih so se izčrpale, nato so jih opustili za nekaj let. SELIVNO

POLJEDELSTVO

- obdelovanje polj z ralom- zemljo razrije, drobi, rahlja- dala je več pridelka
- v 5. tisočletju pr. Kr. so rodovitnost povečali s preprostim namakanjem gnojili pa s pašo živali po strniščih**
- na njive so posejali žito in stročnice
- žito so potem poželi s kamnitimi srpi, omlatili s cepci
- ženske so zrnje zmlele v kamnitih možnarjih, spekle so kruh**
- iz moke so kuhale različne močnike
- najpogostejše surovine za orodje so bile kamen, kosti, les, rogovi**
- prevladujoča tehnika pa je bila BRUŠENJE
- neolitsko orodje: glajene kamnite sekire, motike s kamnitimi listi, srpi s kamnitim rezilom**
- poveča se uporaba kremenca
- poglavitna novost poleg kmetijstva- OBRTI
- oblikovanje gline- KERAMIČNA OBRT (7000 pr. Kr.)
- neolitik delimo na;
  - **predkeramični**
  - **keramični**
- glino so v 4. tisočletju oblikovali ročno
- izdelke so sušili na zraku in soncu ali žgali v pečeh
- iz ovc so pridobivali volno
- gojili na Bližnjem V in bombaž v Indiji
- ženske so na statvah stkale blago , obarvale z naravnimi barvili**

SPREMEMBE V ORAGNIZIRANOSTI DRUŽBE

- preživetje poljedelcev je bilo odvisno od zemlje
- uveljavila se je **SKUPNA LASTNINA VAŠKE SKUPNOSTI**
- ta je lahko vsako leto delila obdelovalno zemljo med člane rodu ali družin ali pa so jo člani skupnosti obdelovali skupaj
- črede in pašniki so bili last ene vasi**
- zasebna last: hiša, nakit, obrtni izdelki, orodje in orožje družin
- poročeni odrasli otroci s potomci so ostali pod družinsko oblastjo staršev
- žena je imela največjo vlogo v družini**
- sorodstvo otrok so določali po materini strani, in dedovali po njej**
- Govorimo o MATERISNKEM PRAVU
- vaške skupnosti so se preživljale same, trgovski stiki so bili redki
- vaške skupnosti so vodili starešine, ugledni, izkušeni člani

- proti koncu neolitika se je nekaj vasi povezalo pod skupnim poglavarjem
- vodenje vasi se je prenašalo iz roda v rod